

Отровните семена на разделението

Тодор ДИМИТРОВ

Силистренският бунт на офицерите русофили от 1887 е сред трагичните събития, с които стартира разделението и противопоставянето на нацията

След Съединението през 1885 на преден план в младата ни държава излизат нови фактори, изиграли значителна роля в по-нататъшното ѝ политическо развитие. Сръбско-българската война съдейства за повишаване авторитета на нашата армия. В цяла Европа пишат за бляскавите победи на българското оръжие. Войската, изиграла решаваща роля за защитата на обединението и националната независимост на България, рязко повишава обществената си стойност. Тя бързо се превръща в значим политически фактор. Сред голяма част от военните се зараждат идеи и намерения за пряко участие в управлението на държавата и за определяне на вътрешната и външната ѝ политика. Извършеният от намиращи се под влиянието на Москва офицери Преврат на 9 август 1886 г., довежда до началото на Българската криза от 1886-1887 г., изострила до край политическите страсти у нас. Последва го контра-преврат, ръководен от антируски сили. В края на август първият български княз Александър Батенберг абдикира. Преди да напусне страната, той назначава регентство в състав: Стефан Стамболов, Сава Муткуров и Георги Живков. Така държавното управление окончателно е поето от онази част на националната ни буржоазия, която е настроена критично към руската политика на Балканите. Преследванията, на които са подложени проруските партии и техните водачи, бързо довежда до скъсване на дипломатическите отношения между София и Москва.

Една от проявите на кризата са избухналите през октомври 1886 офицерски бунтове в Бургас и Сливен, с по-късна кулминация през февруари 1887 в Силистра и Русе. Вдъхновители са детронаторите от 9 август, а самите бунтове стават най-сериозният опит на недоволните от регентството и правителството за промяна на политическия режим. С тези събития започва трагичното разделение на българското общество, изправено пред съдбоносни решения за бъдещето на Отечеството.

Силистра е един от големите градове в България (през 1887 г. там живеят около 11 000 души). Излизат четири периодични издания, което е рядкост дори за по-големи градове. Близо е до Букурещ, Браила, Галац и Констанца и е важен речно-търговски център. Там е разквартируван силен военен гарнизон. Градът веднага привлича вниманието на емигрантския комитет в Букурещ, който се ръководи от детронаторите на Батенберг - майор Петър Груев, ротмистър Анастас Бендерев, капитан Радко Димитриев. И след окончателното определяне на деня за бунт срещу регентството - 19 февруари, тъкмо тук и в Русе се извършва най-сериозната подготовка за него.

Още в края на 1886 в града се оформя група от влиятелни, русофилски настроени, граждани - адвокатът Марин Тихчев, издателят на в-к "Зора" Димитър Иванов, Гечо Чолаков, Минчо Бъчваров, Михаил Виленски, Гълъб Стоянов, шуменецът Владимир Блъсков и други. Нелегалният русофилски комитет обаче е създаден в началото на 1887. Начело застава капитан Христо Кръстев, командир на 2-ра дружина от 5-и пехотен дунавски полк, разположен в Силистра, и началник на гарнизона. Негов помощник е капитан Стоян Арнаудов.

Научавайки за решението на емигрантския център в Букурещ, силистренският комитет веднага се заема с реализацията му. Капитан Кръстев няколко пъти ходи тайно в Букурещ и в с. Остров (от 1878 г. в Румъния, до гр. Силистра), както и в Русе, където

поддържа връзка с водача на местните заговорници майор Атанас Узунов. В Остров често пребивава капитан Радко Димитриев, назначен от емигрантския комитет за отговорник за Силистренския гарнизон. На свой ред капитан Вичо Диков няколко пъти пътува до Шумен, Разград и Варна, заедно с Чолаков и Тихчев. В началото на февруари 1887 той пристига от Румъния в Силистра и заедно с Кръстев и Арнаудов отива в местността Кабюлюк близо до Шумен, където е лагерът на тамошния гарнизон. Целта е да се съгласуват действията за определения на 19.02.1887 г. бунт. Силистренският окръжен управител Стефан Тенев съзнателно намалява митническия контрол по Дунав, за да улесни прехвърлянето на кореспонденцията между Букурещ и офицерите русофили в града.

Правителството обаче има сведения за подготовката на бунта и не остава безучастно. На 02.02.1887 г. премиерът и вътрешен министър Васил Радославов телеграфира на русенския окръжен управител Димитър Мантов да препоръча друго лице на мястото на Тенев. Мантов се спира на тутраканския околийски началник Никола Обретенов, известен с образцовата си служба.

Синът на легендарната Баба Тонка поема управлението на 10 февруари и ...още същия ден се среща с водача на заговора капитан Кръстев във Военния клуб. Дватама се познават от по-рано, като членове на русенската масонска ложа „Балканска звезда“, и, независимо от противоположните си политически позиции, са съхранили старото си приятелство. Все пак новият окръжен управител се заема енергично с отстраняването на русофилски настроените членове на администрацията. На 11-12 февруари Обретенов свиква съвещание в дома на Неделчо Попов (с когото се знаят отпреди Освобождението). Присъствуват привърженици на правителството като Коджабашев, Чаушев, началникът на телеграфа Владигеров, съдебните следователи Димитров и Янко Тенекето. Взема се решение още същата вечер да бъдат интернирани в Ловеч М. Тихчев, Д.Иванов, Г.Чолаков, М.Бъчваров и Хр.Минчев, обвинени, че разпространяват емигрантския вестник „9-ти август“. Така русофилите фактически губят възможността да влияят на гражданите в Силистра. На 14 срещу 15 февруари Обретенов нарежда да се установи строг контрол върху движението по Дунав и се блокира града, искайки подкрепления от Курт бунар и Аккадънлар. Това силно затруднява действията на офицерите-русофили и връзките им с емигрантите в Румъния. Много скоро в ръцете на окръжния управител попада и част от кореспонденцията на заговорниците.

Капитан Кръстев научава за провала от бившия силистренски околийски началник Лучев. Впрочем, още същия ден капитанът е отчислен от Силистра и военният министър Данаил Николаев му нарежда да се яви в София за да получи ново назначение. Вечерта на 15 февруари Кръстев събира офицерите от подчинената му дружина в квартирата си и ги уведомява за разкритията. Решава се бунтът да се обяви в 11,30 ч. на 16 февруари. Тогава дежурен по караулите е капитан Арнаудов, който вдига дружината по тревога. Така започва Силистренският бунт на офицерите русофили. От Румъния пристигат капитаните Радко Димитриев, Диков и Кавалов и поручик Кишелски. Задачата на първите трима е да поемат командването на обявения запас. На свой ред, Кръстев произнася пламенна реч пред група граждани и издава Приказ №1, с който отново се назначава за окръжен управител Ст. Тенев и се връща старата администрация. Завзети са окръжното и околийското управление, пощата, полицейският участък. При заемането на телеграфа обаче, началникът на станцията Владигеров успява да съобщи в София и Русе за започналия бунт. Арестувани са повечето стамболовисти в града - Коджабашев, Чаушев, Димитров, Янко Тенекето и други. Обретенов обаче успява да се укрие у Ст. Табаков. По-късно, под гаранцията на д-р Енчев, той се предава на капитан Кръстев (и тримата са масони) и е поставен под домашен арест.

Очаквайки бунта и вече предупредено, правителството взема бързи мерки. Данаил Николаев заповядва на капитан Христо Драндаревски от Русе със сборен отряд да потегли за Силистра. Същото нареждане получава капитан Георги Паничерски от 8-и пеши приморски полк (Варна), както и шуменски сборен отряд начело с ротмистър Радулов. Проправителствените сили в града се групират около капитан Михаил Тепавски - военски началник. Той е единственият офицер, привърженик на правителството, който не е арестуван, защото е болен.

В тази ситуация, на 18 срещу 19 февруари на съвещание в лозята край града се събират офицерите-русофили. Отчитайки безизходицата си и нежелайки да проливат братска кръв, те вземат решение да прекратят бунта и се изтеглят в Румъния. Опитвайки си да предупреди лидерите на русофилската емиграция Груев и Бендерев, които всеки момент се очакват в Силистра за да оглавят бунта, капитан Кръстев се отправя към границата с една рота. По пътя обаче ги пресреща сборната рота, изпратена от капитан Тепавски, в престрелката с която Кръстев е убит. Впрочем, той се оказва единствената жертва на този бунт. Останалите офицери - Димитриев, Кавалов, Диков, Кишелски, Арnaudов, Симеонов, Тройчев, Лефтеров, Иванов - заедно с цивилните Тенев, Лучев, Бостанджиев и други, успяват да преминат румънската граница.

На 19 февруари ротите на капитаните Драндаревски и Паничерски и ротмистър Радулов влизат в Силистра. Обретенов, отново заема поста си на окръжен управител, Драндаревски става комендант на града, а капитан Тепавски - началник на гарнизона. Той оглавява и военно-полевия съд, който на 04.03.1887 г. осъжда цивилните водачи на русофилския заговор на различни срокове затвор - между 3 и 15 години.

Интересна е ролята на Никола Обретенов (емблематична фигура от епохата на борбата за освобождение) в събитията. Някои от съвременниците му го представят като жесток потушител на бунта. В спомените си той сам се изтъква като главна причина за неуспеха на антиправителствените сили в Силистра. Фактите обаче сочат, че макар и да е действал енергично, не злоупотребява с властта си и не проявява жестокост спрямо арестуваните. Впрочем, както вече посочихме, Обретенов и водачът на заговорниците капитан Кръстев членуват в една масонска ложа в Русе и отношенията помежду им през цялото време на бунта не са враждебни.

Бунтовете в Североизточна България през 1887 са резултат от действията на Букурещкия емигрантски комитет. Планът му предвижда да се вдигнат по-големите гарнизони в Северна България, като се тръгне през Търново, а оттам за София и се свали Регентството. За главни пунктове в началото на бунта са определени Силистра и Русе като стратегически изгодни центрове, които имат най-редовна връзка с Румъния (а също и с Русия). Емигрантският комитет насочва действията си предимно в североизточната част на страната и, защото тук има голям брой офицери, настроени против правителствената политика. Основната задача е да се формира бунтовническа армия, която с някои попълнения да се насочи към столицата ни. Всичко това обаче, се оказва само илюзия.

Въпреки усилията и надеждите, в Силистра не се стига до цялостна мобилизация на противниците на правителството бунтовниците действат колебливо и нерешително и очевидно не вярват в (уж) русофилските настроения на масите. Разчитат преди всичко на армията и въобще не търсят подкрепата на населението. Дори и сред войската обаче, работата е слаба. Това допринася една част от военните в Силистра и в Русе да останат верни на правителството. От друга страна, Регентството е известно за подготвяния бунт и взема мерки, които водят до преждевременното избухване на бунта в Силистра. Въпреки надеждите си, бунтовниците не могат да разчитат и на реална подкрепа от

Москва, предвид сложната международна обстановка. Това са главните причини за неуспеха на делото.

Офицерските бунтове в Североизточна България през 1887 имат елитарен характер и са по-скоро военен заговор, отколкото организирано революционно движение. По време на организацията и в хода на бунтовете, целите им остават неясни. Те, освен това, демонстрират слабостта на опозиционните русофилски настроени кръгове, както и недостатъчната все още стабилност на Стамболовия режим. Най-лошото е, че посяват семената на разделението на нацията, които тепърва ще дадат своите отровни плодове след поредицата от национална катастрофи в началото на ХХ-ти век, оставяйки дълбоки следи в българската история и народната памет. В тях участва и заплаща с живота си част от цвета на българската интелигенция и офицерство - участници в националноосвободителната борба, Съединението, Сръбско-българската война. Което отеква дълбоко болезнено сред значителна част от тогавашното ни общество. Бунтовете са и поредното доказателство за пагубното влияние на съперничеството между различните велики сили на Балканите върху хода на новата ни история. ***(Ж.В.: бих добавил че русофилските бунтове демонстрират политическата незрялост на българското общество и едно пагубно доверие в Русия, която от одвобождението до I-та св.война провежда изцяло антибългарска, просръбска политика на Балканите!)***

сп. „НИЕ” бр. 1, януари 2002 г.